

חילופי דורות ומשמרות

פרשת בהעלותך: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה" - "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"

פרשת שלח לך: "ויהס כלב את העם אל משה" - "ויפול משה ואהרון על פניהם"

פרשת קרח: "וישמע משה ויפול על פניו"

פרשת חוקת: "שמעו נא המורים"

פרשת בלק: "והמה בוכים פתח אוהל מועד - וירא פנחס ... ויקם"

פרשת פנחס: "יפקוד ה' אלהי הרוחות איש על העדה" - "ויאמר ה' קח את יהושע"

פרשת מטות: "ויקצוף משה על פקודי החיל" - "ויאמר אלעזר הכהן ... זאת חוקת התורה"

במדבר פרק י – מאיגרא רמה לבירא עמיקתא

וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיית בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְעֶשְׂרִים בַּחֲדָשׁ נֶעְלָה הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי ... וַיִּסְעוּ בְּרֵאשִׁיטָה עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה: וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה בְנֵי יִהוֹדָה בְּרֵאשִׁיטָה לְצַבָּאתָם ... וַנִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה רְאוּבֵן לְצַבָּאתָם ... וַנִּסְעוּ הַקְּהָתִים נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ ... וַנִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה בְנֵי אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם ... וַנִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה בְנֵי דָן מֵאֶסְף לְכָל הַמַּחֲנֹת ... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבֵּב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֲתָן מֹשֶׁה נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתְנוּ לָכֵם לָכֵה אֶתְנוּ וְהִטְבַּנּוּ לָךְ כִּי ה' דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל: ... וַעֲנֵן ה' עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן הַמַּחֲנֶה: וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּגְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ: וּבְנַחָה יֹאמֶר שׁוֹבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:²

פרשת בהעלותך - תנחומא (בובר) סימן כח – משל השומר והפרדס

למה הדבר דומה? למלך שהיה לו פרדס, ושכר לתוכו שומר, ונתן לו שכר שמירה שישמור הפרדס. לאחר זמן אמר לו השומר: איני יכול לשמור כולו לבדי, אלא תן לי אחרים שישמרו עמי. אמר לו המלך: לך נתתי את כל הפרדס כולו לשמרו וכל שכירות שמירתו לך נתתי. ועכשיו תאמר לי: לך והבא אחרים שישמרו עמי!! הריני מביא אחרים שישמרו עמך. אלא הוי יודע שאיני נותן להם שכרם משלי, אלא מתוך שכרך שנתתי לך הם נוטלים שכירותם. כך אמר הקב"ה למשה כשאמר לפניו איני יכול לבדי, אמר לו הקב"ה: אני נתתי בך בינה ודעת לפרנס את בניי ולא הייתי מבקש אחרים, אלא כדי שיהא בך כוח ודעת ותתייחד אתה באותה הגדולה. ועכשיו אתה מבקש אחרים? הוי יודע, שמשלי אינן נוטלין כלום אלא משלך, שנאמר: "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמת עליהם" (במדבר יא יז). ואעפ"כ משה לא חסר כלום. תדע, לאחר ארבעים שנה אמר למשה: "קח לך את יהושע בן נון ונתתה מהודך עליו" (במדבר כז כ). מה כתיב ביהושע: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה" (דברים לד ט). למה? כי סמך משה את ידיו עליו.³

¹ מה פשר אוסף פסוקים אלה והצגתם ברצף? האם יש לכך משמעות? תשובתנו היא: כן, לאורך ספר במדבר, חלה ירידה הדרגתית בהנהגת העם הוותיקה אשר הוציאה את העם מצרים והביאה אותו למעמד סיני, והנהגה חדשה עולה וצומחת.

² פרק י בספר במדבר מביא לשיא את מפקד העם בו החל הספר (בשמו האחר: "חומש הפקודים"), ארגון העם לדגלים ומחנות, בראש כל שבט ודגל עומד נשיא, המשכן במרכז, ציווי על פסח שני – ראשון לדורות ועוד. כל זה במטרה ברורה ללכת "אל המקום אשר אמר ה' אותנו לכח". קיום ההבטחה לאבות, קיום ההתגלות בסנה, דברי משה לעם – כל הייעוד של יציאת מצרים שהוא: "וְאָרַד לְהַצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְכוּ'". אחרי "הוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני" הנה סוף סוף גם "והבאתי" (דברינו [כוס חמישי – והבאתי](#) בפסח). אמנם, מיד ביציאה: "לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא", אבל כעת, לאחר מעמד הר סיני, גילוי שכונה, ארגון העם ומפקדו, שלושה עשר חודשים לאחר יציאת מצרים, הנה הולכים סוף סוף אל הארץ המובטחת. או אז בא פרק יא עם הנפילה הגדולה. תחילה בעניין לכאורה שולי וסתום: "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים" ואח"כ: "וְהָאֶסְפָּסִף אֲשֶׁר בְּקִרְבוֹ הִתְאוּוּ תְאוּהוּ", אבל האש הקטנה בקצה המחנה הפכה לתבערה גדולה של "וַיִּשְׁבוּ וַיָּבֹכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" והעם כולו "בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתַּח אָהֳלוֹ" ומבקש לחזור למצרים. מהי תגובת משה שידע בעבר לעמוד בפרץ שוב ושוב? "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לְמָה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת מִשְׁאֵל כָּל הָעָם הַזֶּה עָלַי: ... לֹא אוֹכַל אֲנִי לְבַדִּי לְשָׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מְמֹנִי: וְאִם כֹּה אֶת עֲשֵׂה לִי הֲרֹגֵנִי נָא הַיּוֹם אִם מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֲרָאָה בְּרַעְתִּי". ומה תגובת הקב"ה?: "אֶסְפֶּה לִּי שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֵת כִּי הֵם זְקֵנִי הָעָם וְשִׁטְרֵי י ... וַיִּרְדְּתִי וְדַבַּרְתִּי עִמָּדָם שֵׁם וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵל הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אִתָּךְ לְבַדְּךָ". ראו דברינו [היד ה' תקצר](#) בפרשת בהעלותך.

³ כאן לכאורה אין "העברת פיקוד", אלא שינוי השיטה. לא עוד מנהיג יחיד, אלא הנהגה רחבה. ייסוד הסנהדרין הראשון. המשך להקמת מערכת בתי המשפט בפרשת יתרו, (מה שמעורר את התמיהה כיצד לא למד משה לקח מניסיונו בראשית הדרך לשפוט את העם לבדו, עד שיתרו מעיר לו "כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא תוֹכַל עֲשׂוֹה לְבַדְּךָ". וכאן אומר משה בעצמו: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני". לאן נעלמו כל אותם שופטים ושוטרים שמונו שם? הקבלה לשונית ועניינית בין שני אירועים אלה

פרשת שלח לך - תנחומא (בובר) סימן ב - פרשת המרגלים

"אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם" (תהלים עו ו). "אשתוללו אבירי לב" - זה משה ואהרן אחרי ששלחו המרגלים ובאו ואמרו לשון הרע על הארץ, לא היו יודעין מה לעשות, אלא אף משה ואהרן נתרשלו בדבר.⁴ מיד עמד כלב ושיתק כל אותן האוכלוסין, שנאמר: "ויהס כלב" - עמד לו על הספסל והיה משתקן ואומר להן: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? והן שותקין לשמוע הימנו. אמר להם: "טובה הארץ מאד מאד". אמר לו הקב"ה למשה: טובה גדולה אני מחזיק ללב, שנאמר: "זולתי כלב בן יפונה" (דברים א לו), מאי זולתי? זה לוח איתי יותר מששים ריבוא מכס.⁵

פרשת קרח - תנחומא (בובר) סימן ט - מחלוקת קרח

"ויקהל עליהם קרח" - אמר להם: "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' - וכולם שמעו בסיני אנכי ה' אלהיך - ומדוע תתנשאו"? מיד נזדעזע משה, לפי שכבר היה סורחן רביעי בידם. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם שתיים ושלוש. כשסרח רביעית, נתרשלו ידי אוהבו של מלך. אמר: כמה פעמים אטריח על המלך? אף כן משה, חטאו בעגל - "ויחל משה", במתאוננים - "ויתפלל משה אל ה'", במרגלים - "ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים". במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו, אמר: כמה אוכל להטריח לפני המקום? לפיכך: "וישמע משה ויפול על פניו".⁶

פרשת חוקת 1 - המדרש הגדול חוקת עמוד שסא, פתרון תורה חוקת עמוד 185 - מות מרים

"ויבוא משה ואהרן מפני הקהל", ומשה ואהרן היו יושבים ובוכים לפנים וישראל בוכין מבחוץ. ומשה לא ידע שישראל בוכים מבחוץ עד שש שעות. ונכנסו אצלו ישראל ואמרו לו: עד מתי אתה בוכה? אמר להן: לא אבכה על אחותי שמתה? אמרו לו: עד שאתה בוכה על נפש אחת, עמוד ותבכה עלינו. אמר להן: למה? אמרו לו: מים אין לנו!⁷ עמד ויצא עמהן וראה הבאר שיבשה והיה עושה עמהן מריבה. אמר להן: לא אמרתי לכם לא אוכל לבדי שאת אתכם. מיד כעס הקב"ה על משה ועל אהרן, אמר להן: בני מתים בצמא ואתם יושבין ומתאבלין על

מתבקשת מאד, אך לא מצאנו מדרשים או פרשנים שמתעכבים עליה. ראו דברינו [קול אחד מול קולות רבים](#) בפרשת בהעלותך. המדרש עומד בפרשת בהעלותך, עוד לפני חטא המרגלים, אבל שולח רמזים ברורים למה שנראה כקו ברור לאורך ספר במדבר: חילופי דורות ומשמרות (כולל "קפיצה" גדולה להעברת התפקיד ליהושע בסוף ספר דברים). רמז ראשון שניתן כבר כאן הוא אזכור יהושע בסוף המדרש (במקרא שם הוא עדיין "משרת משה") - מה עניין יהושע למינוי הזקנים? רמז שני, הרעיון שמשה צריך לתת משלו, ולא רק לזקנים שבדורו שצריכים לסייע לו, אלא שוב ליהושע שעתיד לרשת אותו כמנהיג העם. בה בעת, יש לשים לב לסימות "כי סמך משה את ידיו עליו", בסופו של דבר הכל בא ממשה. העברת תפקיד, כל תפקיד, אינה חלקה ומלווה תמיד ב"חריקות". אבל המבחן העליון הוא כפול: לדור היוצא - עצם העברת התפקיד; ולדור הנכנס - הוקרת הדור הקודם ושמירה על המשכיות.

⁴ ראו דברינו [שלח לך אנשים](#) בפרשת שלח לך - מחלוקת רש"י ורמב"ן אימתי בדיוק החל חטא המרגלים ומה סיבותיו; בתחילת השליחות - אנשים לא ראויים היו לכתחילה, כשיטת רש"י, או שראויים היו וגם כל רעיון שליחת המרגלים נכון היה, כשיטת רמב"ן, אלא כשחזרו וסיפרו מה שסיפרו ואירע מה שאירע. בהתאם לכך ניתן להסיק מתי "נתרשלו" ידיהם של משה ואהרן. עפ"י רש"י בעצם השליחות, בכניעה לרצון העם ואי יכולת להרכיב נבחרת שליחים ראויים. עפ"י רמב"ן, כשלא עמדו בפרץ כנגד דברי המרגלים. כשלא דקדקו עמם שידווחו מה ראו ולא יוסיפו פרשנויות משלהם. ומי עמד בפרץ? הדור הצעיר: יהושע וכלב.

⁵ על משה נאמר במקומות רבים שהוא שקול כנגד ששים ריבוא (שיר השירים רבה א ג) או שהוא יודע לעמוד כנגד ששים ריבוא (כולל תלונתו: "אחד פדה ששים רבוא בעגל ושישים רבוא לא היו יכולין לפדות אדם אחד?"¹, דברים רבה ז ז) וכאן עושה זאת כלב. עמידתו של משה בחטא המרגלים מזכירה אמנם את עמידתו בחטא העגל, אבל בזו האחרונה כבר לא השיג משה סליחה גמורה. שהרי בני ישראל, דור יוצאי מצרים ומעמד הר סיני, מתו במדבר. ראו דברינו [סלחתי כדברך ואולם](#) בפרשת שלח לך. ראו גם ההבדל בין שבע המידות שמשה מזכיר בחטא המרגלים ובין יג מידות שהוא מזכיר בחטא העגל, מדוע אין משה משתמש ב'נשק הסודי' שנמסר לו בנקרת הצור? מדוע הוא מקצץ ב"ג המידות? ראו סקירת נושא זה בדברינו [שבע מידות כנגד יג מידות](#) בפרשת שלח לך - על השווה והשונה בין חטא המרגלים והעגל. לעניינינו, כלב (בלי יהושע) מייצג כאן את דור המנהיגים הבא. ראו אזכורו בספר יהושע פרק יד, בעת שהוא מזכיר ליהושע את הבטחת משה שינחל את הארץ ומקבל את העיר חברון וההר שסביבה, כובש אותם והוא בן שמונים וחמש. ראו דבריו שם: "עודני היום חזק פאָשר בַּיּוֹם שֶׁלַח אוֹתִי מִשֶּׁה פְּכַחִי אֶז וְכַחֲמִי עֲתָה לְמַלְחָמָה וְלָצֵאת וְלָבֹא".

⁶ מחלוקת קרח היא "נקודת שבירה". לא רק משום שזה כבר 'סורחן רביעי', ומשה חושש לפנות עוד פעם לקב"ה, אלא בגלל המתקפה האיטית על משה האיש והמנהיג. כך עולה מפטט המקרא עצמו - ראו איך הוא פונה לקב"ה בבקשה: "[אל תפן אל מנחתם](#)"! כך גם נראה מהמדרשים. ראו במדבר רבה יח ד: "אמר להם משה לא למלוכה אני מבקש ולא לאהרן אחי כהונה גדולה". וכן במסכת סנהדרין קי ע"א: "וישמע משה ויפול על פניו, מה שמועה שמע? - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שחשדוהו מאשת איש". משה מוכן לעמוד בעוז מול פרעה, מול החוטאים בעגל וכשצריך, גם מול הקב"ה בכבודו ובעצמו. אך ברגע שמתקיימים אותו אישית והוא צריך לענות ולהצטדק: "[לא חמור אחד מהם נשאתי](#) ולא הרעותי את אחד מהם", הוא נחלש. ותינתן עוד "חולשה" מצד משה. אפשר שהוא חש שיש משהו בטענת קרח "כל העדה כולם קדושים" (לאחר שנקלף את טענת ההתנשאות). האם לא משה הוא שאמר ליהושע בפרשת מינוי הזקנים: "ומי יתן כל עם ה' נביאים" (במדבר יא כט)? האם לא הקב"ה הוא שאמר: "ואתם תהיו לי מלכת כהנים וגוי קדוש"? ראו דברינו [כולם קדושים](#) בפרשה קרח.

⁷ משה שקוע באבלו הפרטי ואינו מבחין בצרת העם. או שלא שמע את בכיים, או ששמע והיה בטוח שגם הם בוכים על מרים. האין זו התנתקות חמורה של המנהיג מעמו? השוו עם בכי דוד על מות אבשלום ומה ענה אותו יואב, שמואל ב יט ו.

זקנה זו! מיד היה הדבור על משה שנאמר: "וידבר ה' אל משה וגו' קח את המטה והקהל את העדה וגו' ודברתם אל הסלע". אמר להם: שנו עליו פרק ומיד מוציא לכם מים.⁸

פרשת חוקת 2 - מדרש תנחומא (בובר) פרשת חקת סימן לא – חטא מי מריבה

"יען לא האמנתם ביי" (במדבר כ יב). וכי לא אמר משה דבר קשה מזה, שנאמר: "הצאן ובקר ישחט להם" (במדבר יא כב)? אף שם אינה אמנה והיא גדולה מזו!⁹ ולמה לא גזר עליו הקב"ה מיתה שם? משל למלך שהיה לו אוהב, והיה מגיס בינו לבין המלך בדברים קשים, ולא הקפיד עליו המלך. לימים עמד והגיס בפני הלגיונות, גזר עליו מיתה. אף כך אמר הקב"ה למשה: מה שעשית ביני לבינך לא הקפדתי, עכשיו כנגד הרבים אי אפשר, שנאמר: "להקדישני לעיני בני ישראל" (שם).¹⁰

פרשת חוקת 3 - ספרי זוטא (במדבר) פרק כז פסוק יג – מות אהרון

"כאשר נאסף אהרון אחיך" (במדבר כז יג) - כמיתה שחימדת לאחיך. ר' סימאי אומר: הרי הוא אומר: "ויפשט משה את אהרון את בגדיו וילבש את אלעזר בנו" - מלמד שהעמיד משה את אהרון על הסלע והיה מפשיטו בגדי כהונה עד שנמצא לבוש בגדי שכינה. אמר משה: אשרי אדם שראה לו כן בחייו, אפשר יהא לי כן גם אני! אמר לו המקום: גם אתה. וכן הוא אומר: "וירא כל העדה כי גוע אהרון ויבכו את אהרון שלשים יום" (במדבר כ כט). אמר משה: אשרי אדם שבכו לו כל ישראל אפשר יהא לי כן גם אני. אמר לו המקום: גם אתה.¹¹

פרשת בלק - סנהדרין דף פב עמוד א – קנאות פנחס

... זמרי בן סלוא ... מה עשה - עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלך אצל כזבי ... והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה - בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה, געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב: "והמה בוכים פתח אהל מועד".¹² וכתוב: "וירא פנחס בן אלעזר", מה ראה? - אמר

⁸ פרק כ בספר במדבר הוא "קו פרשת המים" בה מסתיימים שלושים ושמונה שנות הנדודים במדבר ומתחיל סוף סוף מסע דור הבנים אל הארץ המובטחת. ראו דברינו [שנות המדבר העלומות](#) בפרשת חוקת. האם ישכילו משה ואהרון להנהיג גם את דור הבנים? הנה במות מרים אחותם הגדולה הם שקועים באבלם ולא שמים לב לצערו של העם. הם בטוחים שהתכנסות העם היא השתתפות בצערם בבחינת גמילות חסד עם מרים, הגם שעפי" מקבילות למדרש זה (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אהרון עמוד 13, ילקוט שמעוני בפרשת חוקת רמז תשסג) משה מזהה מיד ש"אין זה כינוס של תקנה אלא של קלקלה". כבר הרחבנו לדון במות מרים בדברינו [בארה של מרים](#) בפרשת חוקת (ראו גם דף מיוחד על דמותה של [מרים אחות משה ואהרון](#) שם). החשוב לעניינינו הוא שמות מרים האחות הגדולה, זו שסוככה על משה בקטנותו, תורם גם הוא את חלקו לירידת דור המנהיגים הגדולים של יציאת מצרים. מות מרים גם מקרין באופן ברור, עפי" המדרש כמובן, על חטא מי מריבה שלהלן.

⁹ חוסר האמנה של משה (ואהרון) בחטא מי מריבה קטן מזה של המתאווים ואע"פ כן נענשו משה ואהרון יותר. כך הוא גם בתמצית במדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - פרשת חוקת: "לא האמנתם בי - וכי לא אמר משה דבר קשה מזה? והלא קשה מזה אמר: הצאן ובקר ישחט! אלא הראשונה מפני שלא הייתה בפרהסיא אלא לפניו לא נענש עליה, אבל עכשיו כנגד הרבים - לכן לא תביאו וגו'. באמת, לא כ"כ ברור איזו חסר אמנה היה בפומבי, שהרי בני ישראל לא ידעו שהציווי למשה היה לדבר אל הסלע ולא להכותו. יש להעמיק במדרש זה, ראו דברינו [יען לא האמנתם בי](#) בפרשת חוקת. מה שחשוב כאן הוא שכל אדם צריך לדעת את ההבדל בין דברים שנאמרים בחדרי חדרים ובין דברים שנאמרים בפומבי. קל וחומר מנהיג. זאת ועוד, מנהיג שקורא לצאן מרעיתו "מורים" (שוטים לפי המדרש, במדבר רבה יט ט), מאבד את הקשר איתם. ראו מדרש תנאים לדברים פרק לא: "משיב הקב"ה ואמר למשה: הלא כמה פעמים הייתי מצוה אותך לסבול טרחן של בני, וכשבאו למי מריבה קראת להן שוטים ואמרת שמעו נא המורים! עכשיו הסתלק מהם, דלית אורחיה דבר נש חכים למיזל עם שטיי (אין דרכו של חכם ללכת עם שוטה)". ראו הדף [בני סרבנים הם](#) בפרשת שמות. לעניינינו, מדרש זה מחזיר אותנו לפרשת בהעלותך בה פתחנו ומוכיח שהכל מתחיל משם. דברי משה הנאמרים שם הם אכן חמורים ביותר, גם כלפי שמים וגם כלפי בני ישראל: "למה הרעת לעבדך ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי: האנכי הרייתי את כל העם הזה אם אנכי ללדתיהו פי תאמר אלי שאהו בחייך וכו'". נכון שהם לא נאמרו בפומבי, אבל בינו ובין הקב"ה הדברים נאמרו וזכרו בתורה באופן ברור. נראה שכבר שם נחתכו העניינים.

¹¹ ואע"פ כן, לא זכה משה למיתה כאהרון, לא באבל של בני ישראל עליו ולא בהמשכיות בניו כבניו של אהרון. ראו דברינו [מות אהרון](#) בפרשת חוקת. מה שחשוב לנו כאן, הוא שלקראת סוף ספר במדבר משה נפרד משני אחיו הגדולים. ממרים כנזכר במדרש הקודם, וכאן מאהרון אחיו, זה שעליו נאמר: "וראך ושמח בלבך" ובזכות שמחה זו זכה לחושן על לבו: "הלב שמחה בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים ... והיו על לב אהרן" (שמות רבה ג יז). דרך מיתת אחיו הגדול והאוהב, שגם גרם למשה כאבי לב, מבין משה שגם סופו מתקרב. ראו מדרש ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שלט: "באותה שעה אמר משה: אשרי מי שמת במיתה זו, לכך נאמר: כאשר מת אהרן אחיך - מיתה שחמדתה לה". בה בעת, דרך מיתת אהרון המלווה בהעברת בגדי הכהן הגדול מאהרון לאלעזר, מבין גם משה שלו אין "בן ממשין" והעברת המקל, המתקרבת והולכת תהיה למישהו אחר. ראו במדבר רבה יט יט: "אמר לו הקב"ה: הרי אתה מנחמו שהוא מוריש כתר לבניו, מה שאין אתה מוריש לבניך". אפשר שכבר מכאן, במיתתו של אחיו הגדול, אהרון, השלים בעצם משה עם מיתתו שלו, ועם העברת התפקיד לדור המנהיגים הבא שלא יהיה מזרעו. את כברת הדרך שנותרה, שישה חודשים ושבוע, יעשה משה ללא אהרון וללא מרים.

¹² ראו הרחבה במדרש במדבר רבה כ כד: " ... תפשה בבלוריתיה והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם, זו מותרת או אסורה? אמר לו: אסורה היא לך. אמר לו זמרי: ואותה שלקחת מדינית היא! מיד נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה וגעו כולם בבכיה, דכתיב: והמה בוכים פתח אוהל מועד (במדבר כה ו) - למה בוכים? שנתרפו ידיהם אותה שעה. משל למה הדבר דומה? לבת מלך שנתקשטה ליכנס לחופה לישוב באפריון, ונמצאת מקלקלת עם אחר, שנתרפו ידי אביה וקרוביה. כך ישראל, בסוף מ' שנה חנו על

רב: ראה מעשה, ונזכר הלכה. אמר לו: אחי אבי אבא, לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני: הבעול את הנכרית קנאין פוגעין בו! - אמר לו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא.¹³

פרשת פנחס - ספרי במדבר פייסקא קמ - מינוי יהושע

"קח לך את יהושע בן נון" - קח לך את שבלבך, קח לך מה שבדוק לך. ועליו מפורש: "נִצַּר תְּאֵנָה יֹאכַל פְּרִיָּה וְשֹׁמֵר אֲדָנָיו יִכְבְּד" (משלי כז יח). "איש אשר רוח בו" - שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. "וסמכת את ידך עליו" - אמר לו: משה, תן לו תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם לא יהיו ישראל אומרים: בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה.¹⁴ מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר כיון שהיה יהושע נכנס היה משה משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו.¹⁵

פרשת מטות - ספרי במדבר פייסקא קנז - משה כועס

ר' אלעזר בן עזריה אומר: בשלשה מקומות בא משה לכלל כעס ובא לכלל טעות. כיוצא בו אתה אומר: "ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר מהו אומר מדוע לא אכלתם את החטאת" ... כיוצא בו אתה אומר: "ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" ... אף כאן אתה אומר: "ויקצוף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה". מהו אומר? "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה". משה רבינו לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות. ויש אומרים: משה נתן לו רשות לאלעזר הכהן לדבר, שכשיפטר משה מן העולם לא יהיו אומרים לו: בחיי משה רבך לא היית מדבר, עכשיו מה אתה מדבר?¹⁶

פרשת מסעי - דברים רבה, פרשה ב סימן ט - משה שייך לדור יוצאי מצרים

"כי לא תעבור את הירדן הזה" (דברים ג כז)¹⁷ - אמר לו הקב"ה למשה: אם אתה נקבר כאן אצלם, בזכותך הם באים עמך. אמר ר' לוי: משל למה הדבר דומה? לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה. אמר: אם אומר אני: האירו לי שאקבץ מעותי - אין ברייה משגחת עלי. מה עשה? נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר: בבקשה מכם, האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן. והאירו לו. מה עשה? משנטל את הזהוב אמר להם:

הירדן לעבור לארץ ישראל, שנאמר: ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השיטים בערבות מואב (במדבר לג מט), ושם נפרצו בזנות ורפו ידי משה וידי צדיקים עמו". ראו דברינו [שיטים של זנות](#) בפרשת בלק.

¹³ קורא האגרת הוא השליח. הדור הצעיר יודע לקרוא את האגרת ולעשות מעשה, בעוד מנהיגי הדור הזקנים יושבים ובוכים. משה עדיין כאן, אבל אירוע זה שייך כבר לדור הבנים שמיועד לתקן את חטא דור יוצאי מצרים אבותיהם. ובמדרש במדבר רבה פרשה כ כה: "וירא פנחס בן אלעזר - וכולם לא ראו? והכתוב: לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל! אלא ראה מעשה ונזכר הלכה". יש לראות פיסית ויש לראות ולהוביל. כמו שאומר משה לחותנו: "לכה אתנו ... והיית לנו לעיניים".

¹⁴ כאן יהושע מורה הלכה בפני משה רבו ובסוף פרשת בלק פנחס מורה הלכה בפני משה (רש"י סנהדרין דף פב עא) ובפרשה הבאה, במלחמת מדין, עושה זאת אלעזר (ראו המדרש הסמוך). הדור הצעיר תופס פיקוד עוד בחיי משה ומתחיל להורות ולהנהיג בפניו. מה שנחשב ב"ד" בעיני חז"ל כאיסור חמור ביותר (שמואל בפני עלי ברכות לא ע"ב, בני אהרון ותלמיד אחד לפני רבי אליעזר עירובין סג ע"א ושם גם אליהוא לפני איוב ועוד ועוד), נחשב כאן להעברת ההנהגה וחילופי דורות ומשמרות תקינים.

¹⁵ שימו לב איך המדרש מצייר את משה ויהושע בעיני דורו, כולל תפקיד המתורגמן! פרשתנו היא שיאו של התהליך. משה עצמו מבקש שימונה מנהיג חדש "פקוד ה' אלהי הרוחות איש על העדה" והוא מתבשר שיהושע, משרתו הנאמן, הוא המנהיג הירוש "קח את יהושע בן נון איש אשר רוח בו". המעגל שנפתח בתחילת הספר, במינוי הזקנים בפרשת בהעלותך, נסגר כאן. לא רק שבעים איש שמסייעים למשה, אלא מנהיג חדש. אגב, יש כאן גם קשר מעניין לפרשת בנות צלפחד שגם בה יש "ירידה למשה" ונתעלמה ממנו ההלכה (רש"י כז ה). ראו במדבר רבה כא יד: "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות - כל מי שמבקש צרכי צבור כאלו בא בזרוע. יפקוד ה' - מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות? אלא כיון שירשו בנות צלפחד אביהן, אמר משה: הרי השעה שאתבע בה צרכי. אם הבנות יורשות, בדין הוא שירשו בני את כבודי. אמר לו הקב"ה: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכובד" (משלי כז ח) - בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל שאינו מאבד שכרו". ראו דברינו [יפקוד ה' איש על העדה](#) בפרשה זו, בפרט בהקשר של בנינים שיורשים או לא יורשים את אבותיהם.

¹⁶ שתי דעות מדוע אלעזר הוא שמורה לבני ישראל את "חוקת התורה" (לענין טהרת כלים) ולא משה. האחת, המחמירה, משום שמשה כעס. וזו לו פעם שלישית שהוא כועס. והשנייה, המקילה, שזה חלק מהעברת הפיקוד המסודרת לדור המנהיגים הבא. ואין כאן שום חשש של "מורה הלכה בפני רבו", אדרבא, הדור הצעיר מורה גם מורה בפני רבו מנימוק מעניין שלא יפסלו ויזלזלו בו, כמו שכבר ראינו אצל יהושע (משמעות חדשה לשמעו נא המורים?). בכל מקרה, יש כאן חילופי משמרות. ובכל מקרה, אלעזר אומר בשם משה. ואכן המדרש מסיים שם בכלל הידוע "כל האומר דבר בשם אומרו". השווה מדרש זה עם גמרא מנחות כט "הלכה למשה מסיני" ועם יבמות צו ע"ב בסיפור על ר' יוחנן שכעס שר' אלעזר (!) תלמידו לא אמר דבר בשם אומרו ואיך ריצה אותו ר' יעקב בן אידו. וכבר זכינו להרחיב בנושא זה בדברינו [אלעזר מורה הלכה בפני רבו](#) בפרשת מטות.

¹⁷ הגם שמדרש זה הוא בפרשת ואתחנן ספר דברים, מיקמנו אותו בפרשת מסעי החותמת את ספר במדבר. בפרשת מסעי, בדין ערי מקלט אומר משה לעם, במדבר לה י: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה פְּנֵעַן". ראו מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה ב שמקשר את הפסוק בדברים "כי לא תעבור את הירדן הזה" עם הפסוק: "כי אתם עוברים את הירדן הזה" ושם דרשת ר' חנניה בן אידו: "משה היה בוכה על עצמו ואומר: כי אתם עוברים את הירדן - אתם עוברים ואני איני עובר".

בחייכם, המתינו לי שאלקט [גם] את המעות - וליקטן. בזכות הזהוב נתלקטו המעות. כך אמר לו הקב"ה למשה: אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר: "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם".¹⁸

מדרש משלי (בובר) פרשה כו – הספר החמישי המפריד

"ויהי בנסוע הארון" (במדבר י לה). בין למעלה בין למטה נקוד, רבי אמר: ספר היה בפני עצמו ונגנז.¹⁹

שבת שלום

מחלקי המים

¹⁸ מכל המדרשים וההסברים מדוע לא זכה משה להיכנס לארץ, זהו עמוד הברזל. משה קשור בקשר עבות עם דור המדבר. אין הוא יכול לעזוב אותם במדבר ולהיכנס לארץ, גם לא כאזרח מן השורה, בוודאי בראש דור הבנים. משה הוא הזהוב ודור המדבר הם המעות שהתפזרו במדבר הוא מקום אפילה. ראו דברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן וראו גם משל דומה על כד החרס שיעלה בזכות כד הזהב – בדברינו [בני קרח לא מתו](#).

¹⁹ נחזור לתחילת ספר במדבר, לפרשת בהעלותך, ואולי נסגור מעגל. ראו דברינו [שבעה ספרי תורה](#) בפרשת בהעלותך, שם הבאנו מספר מקורות לכך שפרשת "ויהיה בנסוע הארון" היא ספר לעצמו ולפיכך יש סימן של נ"ן הפוכה לפני ולחריה. מה שמחלק את ספר במדבר לשלושה ספרים ואת התורה כולה לשבעה ספרים (שבועים במקום חומשים) - הם: "חצבה עמודיה שבעה". העמוד החמישי הוא פרשת "ויהי בנסוע הארון", יוצר הפרדה ברורה בין הפתיחה החגיגית של ספר במדבר, פרקים א-י (העמוד הרביעי), ובין "הנפילה הגדולה" כדברינו, מפרק יא ואילך (העמוד השישי). לא בכדי נתונה פרשת ויהי בנסוע הארון בתווך – מחברת ומגשרת בין הגדולה לירידה. הוא הארון שמלווה את עם ישראל במסעותיו: בעליותיו ובירידותיו, גם אחרי חורבן הבית, ועד ימינו. ברוב המקורות שהבאנו שם משתמע ששני הפסוקים: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל", הם הספר כולו. ומכאן גם לימוד להלכה שספר שנמחק ונשתתירו בו שמונים וחמש אותיות נהוגים בו קדושה. ולפי שהוא ספר קטן, "אידי דזוטר - מירכס" (בבא בתרא יד ע"ב) בדומה לתרי עשר הנביאים שאוחדו לספר אחד. שולב ספר "ויהיה בנסוע הארון" עם הספר שלפניו ועם הספר שאחריו לספר אחד הוא ספר במדבר במתכונתו שבידינו. אבל לשון מדרש משלי לעיל "ספר היה בפני עצמו ונגנז" אולי מרמז שהספר החמישי היה ספר גדול יותר ושני פסוקים אלה הם שנותרו לנו מספר עלום שאולי בו מצוי הפתרון לחידת המעבר החד מפרק י לפרק יא בספר במדבר שבידינו ולנפילה הגדולה שמתרחשת בפרשת בהעלותך ונמשכת לאורך כל הספר ובעצם עד סוף התורה.